

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Дияна Георгиева

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма *Специална педагогика*

Автор: *Хрисула Йоанис Антопулу*

Тема: „Модел за подобряване на социалното взаимодействие на ученици с аутизъм“

Научен ръководител: *проф. д-р Милен Замфиров, дпн*

1. Административни акценти по конкурса

Със заповед № РД-38-616 от 29.10.2024 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм включена в научното жури на **Хрисула Йоанис Антопулу** по процедурата за защита на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „Доктор“. Хрисула Антопулу е докторант на редовна форма на обучение по професионално направление 1.2. Педагогика (*Специална педагогика*) във Факултет по науки за образованието и изкуствата. Представеният от докторанта комплект материали на електронен носител включва изискуемите документи според специфичните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Биографично представяне на докторанта

Образователната визитка на докторанта съдържа диплома по английски език от университета в Кембридж през 2001 г.; диплома от завършена бакалавърска програма в Егейски Университет (Степен 8.1), катедра *Предучилищно възпитание и образователно планиране* (2009 г.); документ от Магистърска степен по образователни науки в Никозийски Университет (2016 г.). В допълнение, докторантът притежава сертификати за: компютърно потребление (2008 г.); завършена програма по специално образование (2010 г.); използване на *брайлова система за обучение по писане и четене на незрящи* (2016 г.).

Докторантът притежава многогодишен професионален опит, отначало като служител в частно образователно заведение (2009-2013 г.), а след това като специален педагог, разгръщащ трудовия си и творчески потенциал в държавните структури на предучилищното образование в Република Гърция (от 2013 г. до настоящия момент). Прави впечатление разнообразието от детски учреждения, в които докторант Антопулу обогатява своята експертиза в образователната сфера.

3. Актуалност на разглежданата проблематика

Нарушенията от аутистичния спектър са феномен, който продължава да поддържа научния интерес на изследователите. Към днешна дата е натрупана голяма база от данни за интервенционни програми, основаваща се на принципите на поведенческата терапия, предназначени да подобрят отношенията родител-дете. Без съмнение обаче съществуват и други важни аспекти, които съдържат потенциал за оптимизиране на резултати в дългосрочен план. Един от тях е организирането на ранна интервенция с акцент върху социалното, комуникативното и поведенческото развитие, реализиращо се в условията на приобщаваща среда, в която функционира специализиран екип, познаващ в дълбочина проблема за аутизма и отлично ориентиран в индивидуалните характеристики на детето/ученика. Особената актуалност на разработената тема се корени в необходимостта от намиране на рационални решения за развитие на социалните взаимодействия и комуникативното поведение при децата с РАС.

4. Структура и съдържание на дисертационния труд

Оценяваният дисертационен труд е с обем от 201 страници, обособени в класическа структура, състояща се от увод, три глави, заключение, библиография (369 заглавия: всички на латиница), приложения (на английски език) и приносни елементи. Визуалният материал, подкрепящ интерпретацията на резултатите, включва 8 таблици, 6 фигури и 12 фотографии. Въпреки неголемия брой изображения, ранжираните данни са пълноценно оползотворени за извършването на качествен анализ.

Уводът на дисертацията съдържа основанията, които са мотивирали докторанта за предприемането и администрирането на експерименталното проучване. Независимо от наличието на поредица от изследвания, визиращи проблематиката на аутизма, необходимостта от обогатяване на училищната практика чрез разработване на ефективни интервенционни програми за стимулиране на социалното и комуникативното благополучие на хората с нарушения от аутистичния спектър е сред водещите подбуди за създаването на нов научен продукт.

Първа глава се откроява с разгърнат анализ на динамичната картина на изследванията за аутизма. Началото на текста се определя от информация, свързана с аутизма като феномен, обсъждан през призмата на съвременното. По традиция акцентите обхващат терминологичните уточнения, симптомите на проявление, диференциалните характеристики, етиологичната структура на нарушението, както и диагностичните критерии и някои от подходите за създаване на предвидима и приобщаваща среда. Следва описание на социалните и комуникативните аспекти на аутизма през погледа на изследователите, посветили творческите си усилия на енигмата, към която не само че не стихва интересът, но става все по-неудържим поради стремглавото, за съжаление, увеличаване на „клиничните“ случаи в световен мащаб. Специално внимание е отделено на стратегиите и подходите за подобряване на социалното и комуникативното функциониране на учениците с аутизъм. В този абзац ценна информация представляват етапите/равнищата на комуникация, през които преминават децата с нарушения от аутистичния спектър, за да изградят способност за реципрочни взаимодействия; техниките и стратегиите за разгръщане на комуникативния потенциал; ефективните терапевтични решения

за формиране и развитие на социални умения. Тази част от дисертацията финализира с обобщения, чрез които докторантът е демонстрирал своите умения и компетенции за генерализиране на цялата информация въз основа на подложените на системен анализ научни факти.

Втора глава презентира методологията на изследването. Коректни формулировки имат *целта*, свързана с идентифициране на ефекта от приложена интервенционна схема върху социалното взаимодействие и комуникативното благополучие на деца от предучилищна възраст, и подкрепящите я описателни *изследователски задачи*. Издигнати са 2 *хипотези (нулева и алтернативна)*, подлежащи на верификация. *Формираната извадка* се ограничава до камерен състав от 3 лица – деца на възраст между 5-6 години, които са диагностицирани с нарушения от аутистичния спектър от оторизирани в областта специалисти, и които се обучават в детските общообразователните структури на Южна Атика, Гърция. Използван е експериментален изследователски дизайн от типа „преди“ и „след“, което позволява да се установи степента на влияние на независимата променлива (интервенционната програма) върху зависимата променлива (социалното и комуникативното поведение). *Инструментарият* включва администриран въпросник за социална комуникация (*Social Communication Questionnaire – SCQ*), състоящ се от 40 айтема, фокусирани върху поведенчески прояви, наблюдавани във времеви интервал от три месеца; *Контролен списък за избор на връстници на SPG*, съдържанието на който е заимствано от ресурсите и модулите за фокусирана интервенция на аутизма (*Autism Focused Intervention Resources & Modules – AFIRM*) – предназначен за оценка на социалните и комуникативните умения на децата с типично развитие и взаимодействията им с техните връстници с PAC; Скала с подскали за измерване на поведението, именувана като *Профил на социалните умения при аутизъм (Autism Social Skills Profile – ASSP)*, включваща 49 елемента, оценяващи общото социално функциониране.

Във втора глава е предоставена подробна информация и за интервенционната програма *Структурирани групи за игра (Structured Play Groups – SPG)* по отношение на нейната организация, продължителност и процесуален аспект. В програмата са включени т.нар. социални истории – многофункционален и ефективен инструмент за ориентиране в социални ситуации.

Статистическите процедури са извършени чрез прилагане на количествен анализ, включващ методът на процент на непресичащите се данни (за оценка на размера на ефекта) и Т-тест за сдвоени проби за сравняване на средни стойности, с ресурсите на статистическата програма SPSS.

Трета глава е посветена на резултатите, получени в хода на експерименталното изследване. Предложен е качествен анализ – описателен подход, който позволява разкриването на динамични характеристики в поведението на трите деца в хода на приложената интервенция и след нея. Следва количествен анализ, чрез който се установява значителен ефект на специализираната програма върху подскалите *Социална реципрочност* и *Социална ангажираност/социално избягване*. В контраст, не се регистрира статистически значима разлика между средните показатели преди и след интервенцията по отношение на *социално неприемливите поведения*. Общото социално функциониране обаче показва положителна динамика в развитието на социалните и комуникативните умения след прилагане на структурираната програма, което предполага отхвърляне на нулевата хипотеза. Тази част на

дисертационния труд е допълнена от дискусия, която разкрива уменията на докторанта за обобщаване на данните относно реализираните постижения и тяхното сравнение с резултати от подобни изследвания. Авторът на дисертацията коректно обсъжда ограниченията при изследването и методологията и очертава алтернативни решения, свързани с обема на извадката, оценка на ефективността на програмата в различни условия и проследяване на резултати в дългосрочен план. Докторантът определя и насоките за бъдещи изследователски проекти.

Резултатите от изследването водят към извеждането на важен извод относно търсенето на алтернативни решения за подобряване на реципрочните взаимодействия и комуникативните умения при деца с РАС, от една страна, и ранната интервенция, която се заявява като неизменна необходимост – от друга страна.

5. Научнотеоретични и практико-приложни приноси

Дисертационният труд има своите безспорни приноси в теоретичен и приложен аспект, които докторантът е прецизирал като формулировки. Всички направени изявления са уместни и премерени.

6. Автореферат

Авторефератът от 43 страници представя кратката версия на дисертационния труд. Спазена е линейността на дискурса и е постигнато изискването за синтезиране на информацията от оригиналния текст.

7. Публикации по темата на дисертацията

Докторантът е предложил 4 статии в периода 2019-2022 г. Всички публикации са на английски език, а една от тях е в съавторство.

8. Лични впечатления

Моето лично впечатление относно осведомеността и информираността на Хрисула Антопулу е, че тя отлично познава проблематиката, разработена от класически и съвременни автори. Прави впечатление умелото съчетаване на специализирана и художествена лексика.

9. Бележки и препоръки

Предвид статуса на дисертационния труд като научно произведение с изразена приложна стойност, и неговата значимост за съвременните приобщаващи практики, препоръчвам представяне на материала във удобен за докторанта издателски формат – студия или монография.

10. Заключение

Дисертационният труд на докторант Хрисула Антопулу предлага значими за теорията и практиката факти, които оценявам като сериозен принос в педагогически и социален контекст. Тяхното изложение е в съответствие с нормативните документи – Закон за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Предвид всички аргументи в направеното изложение, с убеденост давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научното жури **да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Хрисула Йоанис Антопулу** в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма *Специална педагогика*.

15.12.2024 г.

Изготвил становището:

/доц. д-р Дияна Георгиева/